

AnletsBladet

NR 4

NOVEMBER 2016

Ordföranden har ordet

Botkyrka Hembygds-gille (Gillet) har under årens lopp samlat på sig en mängd fotografier och annan information om de gamla torpen i Botkyrka. Vår förening (BSF) har arbetat med att dokumentera de människor som levde och verkade på dessa torp. Nu har vi enats om och dokumenterat vårt samarbete i ett avtal. BSF får tillgång till Gillets fotoarkiv och gamla kartor att användas i vårt torpprojekt. Gillet får tillgång till BSFs dokumentation av människorna och livet på torpen. BSFs dokumentation presenteras på vår hemsida www.botvid.org där det i skrivande stund finns en standardiserad beskrivning av 16 torp inklusive fotografier och kartor. Gillet å sin sida får tillåtelse att presentera forskningsresultaten i sitt abonnemang på Bygdeband. Torpprojektet pågår för fullt. Titta gärna på vår hemsida. Den 19 november har vi dessutom öppet hus och då kommer deltagarna i projektet att vara tillgängliga och är beredda att diskutera med intresserade medlemmar. Är du nyfiken och kanske vill vara med? Ta kontakt med någon av dem som arbetar i projektet!

K E Gräns

Hamra BT. Botkyrka Hembygds-gilles arkiv.
Fota: Bertil Dahlby

Medlemsmötet den 14 september 2016

"Är det inte krig, så är det lantmäteri"

Så sade de svenska bönderna på 1700-talet i samband med storskiftet. Det var också rubriken på Mats Höglunds föredrag den 14 september. Det handlade om historiska kartor och deras tillkomst. Mats Höglund menade att karteringen av Sverige bl a handlade om "kampen om jordrätten", dvs vem som ägde rätten att ta ut skatt; kungen eller adeln. Samtidigt var karteringen också ett sätt att fastställa rikets ekonomiska ställning. Man ville ha kontroll över rikets resurser och kartlägga innevånarna. Krig kostar som bekant pengar.

1628 fick Anders Bure i uppdrag av kungen att utbilda lantmätare som kunde resa runt i riket och rita kartor, både geometriska (detaljkartor) och geografiska (översiktskartor). Han utbildade 6 unga män från Uppsala Universitet. Utbildningen pågick i 5 år och därefter fick de fullmakt att arbeta som lantmätare, ämbetsmän i Kronans tjänst.

Under perioden 1630-1655 gjorde man cirka 12 000 storskaliga kartor (plus 1 500 kartor i Finland). Detta motsvarar cirka 30 000 gårdar, dvs ungefär hälften av alla gårdar i Sverige vid den tiden. Mats Höglund visade en karta från Marma i Uppland, gjord 1645. Den visar alla gårdar i byn, inägor, utmarker m.m. Därtill presenterades statistik; hur mycket gårdarna producerade av spannmål och annat. Man hade växeljordbruk där hälften av marken låg i träda, för att året därpå odlas medan föregående års åker låg i träda. Allt mättes i alnar. Stockholmsalnen var 59,3 cm.

Alla kartor katalogiserades och bands in. Nu kunde man se hur det såg ut på landsbygden i Sverige, man kunde se vem som ägde vad. Samtidigt med den "civila" karteringen gjorde Fortifikationsen en militär kartering.

Under åren 1650-1680 utökades antalet lantmätare till cirka 20 st. 1689 fanns 40 lantmätare och 10 år senare cirka 75 personer.

Under 1680-1700 ritade man ungefär 6 000 kartor, vilket var cirka 8 500 gårdar. Av marken låg hälften i träda.

Utmarkerna kartlades också. Man hade också mer utförlig information. Oftast namn på ägaren, skick på byggnader och gärdesgårdar, jordmånen. Skalan var nu 1/4000. På de tidigare kartorna var den 1/5000.

1600-talets geometriska kartering resulterade i 18 000 kartor (25 000 kartor om man räknar med Finland och provinserna). Detta motsvarar 40 000 gårdar. Då ska man veta att 95% av befolkningen bodde på landet.

Kung Karl XI genomförde 1680 reduktionen. Den innebar att all jord som Kronan tidigare skänkt bort till adeln, togs tillbaka till Kronan. Detta för att öka statens skatteintäkter.

Vi hade *Skattehemman*: bonden ägde själv marken, samt att den ärvdes i släkten.

Forts. på sid. 2

Ansv. utgivare: Carin Johansson, Fagerlidsvägen 3, 146 30 Tullinge. tel. 08-778 02 51
Redaktion: Arne Mattsson, Björkvändan 6, 147 33 Tumba. Tel. 08-530 371 16
Monica Andersson, Storskiftesväg. 53, 145 60 Norsborg. tel. 08-531 779 11
Carin Johansson, Fagerlidsvägen 3, 146 30 Tullinge. tel. 08-778 02 51

Hemsida: www.botvid.org

Våra arrangemang sker i samarbete med

Hemsida: www.sv.se/sv/

FöreningsInfo

BOTVIDSBYGDENS SLÄKTFORSKARFÖRENING

Föreningens adress

Botvidsbygdens Släktforskarförening
c/o Anita Karlsson, Grytstigen 80
147 52 Tumba. Tel. 08-530 333 10,
mobilfn. 070-331 0916

Hemsida: www.botvid.org

Webbmaster: Mats Johansson, 6082396

Styrelsen (riktnr. 08)

Ordf. Karl Erik Gräns, 070-666 4633
V.ordf. Carin Johansson, 778 02 51
Sekr: Anita Karlsson, 530 333 10
Kassör: Inger Feldhofer tel. 778 23 51
Ledamot Charlotta Eskilson, 778 9814
Ledamot: Inge Andersson, 531 77911
Suppl. Mats Johansson, 608 2396
Suppl. Arne Mattsson, 530 37116

AnletsBladet

Ansvarig utg. Carin Johansson, 778 02 51
E-post: carin@medicalservice.se
Red. Arne Mattsson, tel. 530 371 16
E-post: armatt@telia.com
Monica Andersson, 531 77911
E-post: monica.andersson@storskiftet.se

Avgifter

Årsavgiften erläggs senast 1 mars.
Medlemsavgift **2017: 200:-**
Familjemedlem: **50:-**
Plusgiro: 419 06 23-1

Om du flyttar...

Anmäl din nya adress till:
Inger Feldhofer tel. 778 23 51
E-post: inger@feldhofer.se

Styrelsen informerar

Styrelsemöte

Höstens sista styrelsemöte kommer att hållas onsdagen den 7/12.

Medlemsträffar

Höstens sista medlemsträffar blir den 19/11 (Öppet hus) och 30/11.
Läs mer under kalendarium på sid. 3.

AnletsBladet

söker medförfattare

Snart är det dags för nästa AnletsBlad och till dess behöver vi material. Artiklar, korta eller långa, smånotiser s.k "fynd" under forskningen m.m. Vässa pennan och skriv - tidningen är till för Dig!

Redaktörerna

Medlemsmötet...forts. från sid. 1

Frälsehemman: adeln ägde marken men hade landbor som brukade den. Dessa betalade skatt till adelsmannen.

Kronohemman: ägdes av Kronan, dvs staten. Marken brukades av landbor och skatt (avrad) betalades till Kronan.

Lantmätarna kom oftast från bonde- eller prästhushåll. Studierna bedrevs i Uppsala och utbildningen skedde i skråform, dvs en elev gick i lära hos en etablerad lantmätare. Man hade en årslön på 300 daler* plus att man hade 100 daler för en lärling.

Fram till 1649 hade bönderna skjutsplikt för statens män, men därefter hade lantmätarna 40 daler/år i respengar. De var stolta och självständiga tjänstemän och tog inte order av vem som helst.

Det naturfenomen som kallas "Lyktgubbar" trodde man var osaliga, döda lantmätare som gick omkring i markerna och tittade om, och var, de hade mätt fel.

Litteratur i ämnet kartering: Fårad mark, utkom 1998, Kartforskning (handbok nr 3, 2011), 1600-talets jordbrukslandskap, 2008, Med kartan i fokus, 2013.

Vi var 31 medlemmar som lyssnade på Mats Höglund.

* År 1650 kostade en oxe 15 daler kopparmynt. 1 daler silvermynt = 2½ daler kopparmynt.

300 daler kopparmynt år 1650 motsvarar i dagens penningvärde cirka 41 640 kr.

Text: Monica Andersson

Foto: Tekla Runström Fotografiatelier, Härnösand

Julseder

Skicka julkort: Till Sverige kom seden på 1870-talet från Storbritannien där man skickat julkort sedan 1843. I Sverige skickade man tidigare nyårskort.

Julkubba: Seden kommer från Italien. Franciscus av Assisi visade den första julkubban år 1223 i byn Greccio.

Julgåvor: Från sent 1700-tal. Julgåvorna ersatte nyårgåvorna som delats ut ända sedan 1000-talet.

Julklapspapper: Kom 1922. Det första julklapspapperet kom från Norge och såldes till förmån för TBC-sjuka.

Forskarrummets öppettider

Följande onsdagar under hösten 2016 och början av 2017 är forskarrummet i Broängsgården, Falkvägen 42, Tumba öppet.

25 nov (13-17)	7 dec (13-17)
2017	
11 jan (13-17)	18 jan (18-21)
25 jan (13-17)	1 feb (13-17)
8 feb (13-17)	22 feb (18-21)

Kassören meddelar...

Nya medlemmar:

Sedan manusstoppet för AnletsBladet nr. 3/2016 har föreningen fått 11 nya medlemmar som hälsas hjärtligt välkomna.

Leif Larsson	Tumba
Siv Johansson	Tullinge
Lars Rydström	Huddinge
Maria Mittjas	Huddinge
Urban Hellberg	Uttran
Lilian Wiberg	Huddinge
Hans Wikgren	Segeltorp
Inger Wikgren	Segeltorp
Håkan Brantskog	Tullinge
Kjell Hägg	Tullinge
Ulf Löndahl	Uttran

Rättelse till AnletsBladet nr 3

Författare till artikeln om Kyrktågning är Kerstin Andersson, som också är ordförande i Västerås Släktforskarclubb som ger ut medlemsbladet Arosiana. Vi beklagar att namnet inte fanns med i samband med publiceringen.

Redaktionsgruppen

Lutfisk (förr äts den rå och bultades för att bli ätlig): Sed från medeltiden. Kattolska kyrkan påverkade vad man åt under julfastan.

Julkalender: Seden kom 1932 från Tyskland.

Adventsstjärna: Från 1840-talet i staden Herrnhut i Tyskland. Till Sverige kom seden under 1940-talet.

Julskinka: Äts redan under 1600-talet i Sverige. Färska kotleter från julslakten var en delikatess. Skinkan äts bara av överklassen, medan bönderna sparade den.

Källa: Bildningsakuten, Bonnier Carlsén

Ytterkläder

Kvinnorna hade en kort jacka som kallades tröja. Den varierade lite i utseende under århundradena. Vid mitten av 1700-talet var det vanligt med s. k tvärmströjor, där ärmarna var klippta i ett med livet. Under slutet av 1700-talet hade tröjorna skört nedtill. De var ofta i färgat ylletyg och fodrade med linnelärft. Under 1800-talet skulle tröjorna vara korta och sluta vid midjan. Tröjorna var fortfarande oftast i ylle, men nu började också tröjor i bomull dyka upp.

Under kalla vinterdagar hade man en fodrad pälsväst över tröjan. Pälsen var då vänd inåt.

På underdelen av kroppen hade kvinnan kjol, men vintertid kunde hon ha kjolar i flera lager för att hålla kylan borta.

Under 1700-talet bar kvinnor ibland en ärmlös kappa, en cape eller slängkappa. Den var oftast i svart kläde eller vadmal. I de högre stånden kallades en sådan kappa för salopp, och den var försedd med en stor veckad krage eller kapuschong.

Kappor, lika de vi har idag, kom inte förrän i mitten av 1800-talet. De hade isydda ärmar och var sydda i kraftigt ylletyg.

Männen använde också ytterplagget tröja. Den var ofta i hemvävt ylletyg eller vadmal och var midjekort och hade ärmar. De var oftast randiga. Det fanns också en lite längre variant som kallades livrock.

Under empirimodet ändrades tröjan till att sluta ovanför midjan. Detta gjorde att byxorna blev högre över midjan. Samtidigt slutade man använda knäbyxor och långbyxor kom tillbaka. De var egentligen ett medeltida plagg. Nu blev det också modernt att ha tröja och byxor i samma tyg; det som senare kom att kallas kostym.

Tröjorna fortsatte att vara midjekorta och kragarna var antingen ståndkrage eller krage med slag. Under 1830-1840-talet blev det modernt med många blanka

Kvinn- och mansdräkter från Vingåker

knappar i männens kläder. Man hade fler knappar än knapphål. Troligtvis härstammar detta mode från de militära uniformerna. Under 1800-talet syddes männens tröjor i mer dämpade färger. Istället blev fodren mer färgglada. Kvinnornas gamla kjolytger eller förkläden kunde återanvändas som foder.

Det dyraste plagget i mannens garderob var rocken. Långrocken hade skört och var av fin vadmal. Här var fodret i avvikande färg och med en liten hyska i skörtet och i framkanten kunde man haka upp tyget och visa fodret.

Fracken har funnits i högreståndsmodet sedan sent 1700-tal fram till 1800-talets mitt. Den var då ett ytterplagg och kom att ersättas av bonjouren. Herrarna hade även rockar med stora pellerinkragar som hängde långt ut över axlarna.

Under 1700-talets slut kom det engelska modet att få inflytande på den manliga klädedräkten och det förde med sig ledigare kläder som t ex ridrocken, redingote. Den var knälång med åtsittande liv i midjan. Den hade skört och var dubbelknäppt ner till midjan.

Du kan läsa mer om folkliga kläder i boken "Möte med mode" av Berit Eldvik, utgiven av Nordiska Museet.

Text: Monica Andersson

KALENDARIUM

Möteslokal: Broängsgården, Falkvägen 42, Tumba. Buss 715 avgår från Tumba C och stannar utanför lokalen.

19/11 kl. 10-15 Öppet hus

Välkommen till en heldag med släktforskning!

10.30 **SVAR:** Leif Persson från Riksarkivet.

11.00 **Att tyda gammal handskrift:** Anita Karlsson.

11.30 **Min släkt:** introduktion med Karl Erik Gräns.

12.00 **Att hantera gamla foton:** Bo Johansson.

13.00 **Att göra en antavla:** Karl Erik Gräns.

13.30 **Disgen/Disbyt:** introduktion med Anita Karlsson och Charlotta Eskilsson.

14.00 **Kartor i arkiven:** Inge Andersson.

Våra torpforskare finns på plats hela dagen.

Vårt bibliotek samt en problemlösarhörna finns också tillgängligt hela dagen.

30/11 kl. 19.00 Medlemsträff

"Katastrofen som var ännu värre än sitt rykte. Trettioåriga kriget sett genom vanliga människors ögon".

Historieprofessorn **Dick Harrison** berättar.

Kaffe serveras från 18.30.

Entré: 20:- Icke medlemmar: 40:-

Du glömmer väl inte att gå in på vår hemsida:

botvid.org

Mycket nytt och intressant att läsa!

Tankekor

En gentleman är en man som kommer ihåg en kvinnas födelsedag, men glömmer hennes ålder.

Gammalt, grått och fyllt av magiska skatter!

Lika gammalt, grått och dammigt som ordet *arkiv* lät i mina öron som barn, lika spännande, magiskt och fyllt av skatter låter ordet i mina släktforskar-öron idag.

Ett besök på Krigsarkivet visade att allt det stämde mycket väl, möjligtvis med undantag av dammet (deras städ-rutiner vet jag ingenting om). När huset på Banérgatan 64 byggdes under 1940-talet lyftes mängder av stora gråa arkivskåp in redan innan taket kom på plats. Sedan fylldes lokalerna med sina skatter, en miljon kartor och ritningar, 80.000 hyllmeter handlingar, längder, rullor, protokoll, journaler och mycket mycket mer. En unik samling från Sveriges krigsmakt och försvar från flera hundra år. Man har även material med militär anknytning från privatpersoner och föreningar. Men snart är de gråa arkivskåpens saga all. Om ett par år flyttar man ihop med Riksarkivet i Arninge. Jag kan varmt rekommendera ett besök innan dess!

Onsdagskvällen den 5 oktober var vi 16 personer från Botkyrka Släktforskarförening som lockades av Krigsarkivets skatter och begav oss dit för en visning. Arkivarie Christine Sundby berättade för oss om indelningsverket, beväringssystemet och den allmänna värnpliktens historia och kom med handfasta tips för oss släktforskare. Ett mycket givande och intressant besök.

Tips om några handlingar som kan berätta mer om dina soldater i släkten:

(listan är långt ifrån komplett)

- Roteringslängder och utskrivningslängder – med alla män/pojkar över 15

år och vilka som togs ut i krigstjänst. Dessa upprättades före indelningsverkets tid, ca 1639-1680.

- Generalmönsterrullor – rullor som upprättades i armén vid varje generalmönstring vid resp. regemente under indelningsverkets tid.

- Soldatkontrakt och torpsyneprotokoll - finns långtifrån alltid men kan berätta mer om just din soldat och hans soldattorp.

- Straffjournaler - många skötte sig inte helt felfritt och här finns många spännande historier. Vågar du lyfta din släkts brottslingar?

- Kommenderingsrullor - våra fästningar, kanaler, kron diken och annat i samhället har ofta byggts av soldater. Här hittar du när och av vilka kompanier.

- Regementshistorik - alla regementens historier finns i tryckta böcker. Berättar inte så ofta om enskilda personer, men kan ändå bygga på berättelsen om dina anors liv.

Bra att tänka på innan man besöker Krigsarkivet:

- Det mesta är inte skannat så här kan du hitta mycket du aldrig kan hitta framför datorn hemma.

- Ju mer du vet om vad och vem du söker efter innan ditt besök, desto lättare har du att hitta relevanta uppgifter om din soldat. Bra fakta att ha koll på är regemente, kompani och gärna soldatnummer. Även årtal då personen skrevs in är bra att veta, oftast skedde det i 20-års åldern.

- Använd gärna Claes Grills bok "Statistisk sammandrag af svenska indelningsverket eller tabellariska förteck-

ningar öfver arméns boställen samt öfver samtliga rusthåll och rothåll". Här kan man ofta ta reda på exakt vilket förband en person tillhörde, liksom rote/rusthåll och kompaninumner. De finns på Krigsarkivet men också i BSF lokal, på Arkiv Digital (under tryckt material) och på många bibliotek.

- En del av handlingarna finns i en depå i Frihamnen. Material därifrån hämtas 2 gånger per vecka så beställ fram det material du är intresserad av i förväg om du kan.

- Krigsarkivet är en del av Riksarkivet, det material som publiceras hittar du på SVAR.se och NAD.se. En del ligger öppet och för annat krävs abonnemang.

- Hjälp att hitta i Krigsarkivet hittar du på deras hemsida (väl gömd) under riksarkivet.se. Gå sen vidare på handla och beställ, webbutiken, arkivguider och handböcker, arkivguider, hitta i krigsarkivets bestånd. Eller använd någon av dessa länkar:

- <https://riksarkivet.se/pedagogiskt-material-krigsarkivet>

Tack Inger Feldhofer och Carin Johansson för ett mycket trevligt, uppskattat och välorganiserat besök!

Text: Lotta Nordholm

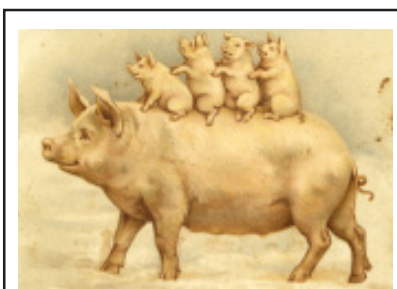
Ur Bondepraktikan

DECEMBER

Om Juledag i nyet månd' komma,
Då få vi ett gott år oss till fromma,
Ju närmare Adventet ju värre det går,
Hör, hör jag vill mera säga dig:
Ett träd, som avhugges i de två dagar,
tro mig,

Som i Jul faller och i torsmånad först,
Det varar länge starkt och färskt,
Det bliver icke maskstunget och ej
ruttna kan,

Ju äldre ju hårdare på min sann,
Det bliver på åldren hårt som sten,
Det år under sådant sker i gemen.

God Jul